

ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม
(การทอผ้ามือจากใยักัญชง)

ประวัติส่วนตัว ..นางฉ่วย..ดีธนากุล..เกิดเมื่อวันที่ - เดือน - พ.ศ.๒๕๐๔ อายุ ..๕๙ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๓๔๖/๑. หมู่ที่ ๔. บ้าน นาโบสถ์ ตำบล นาโบสถ์ อำเภอ วังเจ้า จังหวัด ตาก. รหัสไปรษณีย์
๖๓๑๘๐ เบอร์โทรศัพท์ -

ประวัติส่วนตัว

ชื่อบิดา นายอนุเปา..แซ่ม้า	บิดาอาชีพ	-	อายุ	-	ปี
ชื่อมารดา ..นางข้าง..แซ่ม้า.....	มารดาอาชีพ	-	อายุ	-	ปี
ชื่อสามี/ภรรยา ..-.....	สามี/ภรรยาอาชีพ ..-.....	-	อายุ	-	ปี

ความเชี่ยวชาญ

มีความรู้ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านศิลปะ คือเป็นการผสมผสานกันในหลายศาสตร์ หลายสาขา มีทักษะในการทอผ้ามือจากใยักัญชง ใช้แล้วมีคุณภาพดี ใช้ทน มีลวดลายสวยงาม ซึ่งสามารถอธิบายได้ทั้งในด้านศิลปะ ในเรื่องของสีและลายผ้า ทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ที่มาของลวดลายและแบบผ้า ทางด้านคหกรรม ได้แก่เส้นใยผ้าที่นำมาทอ ในด้านวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการทอ สีที่ใช้ย้อมผ้า เป็นต้น สิ่งต่างๆที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าความรู้ต่างๆเหล่านี้ มีการสั่งสม ปรับปรุง ลองผิดลองถูก จนได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แท้จริงสามารถนำมาใช้มาปฏิบัติได้จริง เราเรียกความรู้เหล่านี้ว่า “ภูมิปัญญา”

อุปกรณ์การทอผ้าม้ง (ผ้าใยักัญชง)

๑. ไม้ไผ่
๒. เส้นใยักัญชงสำหรับการทอผ้า
๓. แกนไม้
๔. แก้อี
๕. ตะกั่ว

ขั้นตอน/วิธีการทอผ้ามือและปักเป็นลวดลายจากใยักัญชง

การเตรียมเส้นใย

การเตรียมเส้นใยสำหรับการทอผ้าของม้งนั้นมีขั้นตอนที่ต่างจากการเตรียมเส้นใยของชนเผ่าอื่นๆ เนื่องจากเส้นใยที่ม้งใช้ทอผ้าเป็นเส้นใยที่ได้มาจากต้นักัญชง (HEMP) ไม่ใช่เส้นใยจากปุยฝ้าย ซึ่งมีกรรมวิธีในการเตรียมเส้นใยดังนี้

๑. ตัดลำต้นักัญชงแล้วนำมามัดรวมกันเป็นกำ ตากแดดให้แห้งประมาณ ๑ สัปดาห์
๒. ลอกเปลือกออกจากลำต้นที่ผ่านการตากแดดแห้งมาเรียบร้อยแล้ว

๓. นำเปลือกที่ลอกออกจากแต่ละต้นนำมามัดรวมกันเป็นมัดใหญ่
๔. นำไปตำให้ نرم ในครก จนได้เส้นที่ نرم
๕. นำเส้นใยที่ نرمแล้วมามัดต่อกันเป็นเส้นยาว โดยการขยี้ปลายเส้นใยทั้งสองเส้น ให้เส้นใยแยกออกจากกัน นำเอาเส้นใยที่แยกออกจากกันจากปลายของทั้งสองเส้นมาทาบติดกัน แล้วใช้มือรีวให้เป็นเส้นเดียวกันโดยไม่มีปม
๖. นำเอาเส้นใยที่ต่อกันแล้วพันกับดิน “ดินตัว” เพื่อทำเป็นก้อน
๗. นำเส้นใยที่พันไว้เป็นก้อนมาปั่นให้เป็นเกลียวแล้วเข้าหลอดกรอ
๘. นำไปวนรอบไม้กากบาทเพื่อวัดความยาวและทำเป็นใจ
๙. นำไปต่อกับน้ำขี้เถ้าเพื่อพอกให้ขาวแล้วนำไปซักในน้ำสะอาด
๑๐. นำเส้นใยที่พอกและล้างแล้วไปทำให้ نرمอีกครั้งหนึ่งโดยการรีดด้วยการวางเส้นใยบนท่อนไม้หรือหินที่ต้นทรงกระบอก แล้วนำเอาแผ่นไม้หรือแผ่นหินวางทับ ขึ้นเหยียบกดเท้าซ้าย-ขวา สลับกัน เพื่อให้ไม้หรือหินทรงกระบอกกลิ้งไปมา
๑๑. เมื่อรีดจน نرمแล้วนำไปวนรอบไม้กากบาทเพื่อตากลมให้แห้ง สำหรับนำไปทอดต่อไป

การเดินทางเส้นยืน

การเดินทางเส้นยืนคือการนำเอาเส้นใยที่เตรียมไว้ มีขนาดของเส้นและความยาวตามที่ต้องการแล้วนำมาซึ่งเพื่อนำไปใส่ในก๊อผ้า ดดยจะทำหน้าที่เป็นเส้นยืน วิธีการเดินทางเส้นยืนของมั้งนั้นมึวิธีการที่ต่างไปจากชนเผ่าอื่นซึ่งมีวิธีดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมเส้นยืน

๑. ใช้ไม้ไผ่พาดกับแก้วหรืออะไรก็ได้เพื่อยกให้เหนือพื้นดินประมาณ ๕๐ ซม.
๒. ใช้ผ้าพันราวไม้ไผ่ โดยทำเป็นปล้องๆให้ได้ ๑๐ ปล้อง
๓. เตรียมเส้นใยเพื่อเดินเป็นเส้นยืนด้วยการแยกเส้นใยที่เรียงแล้วเป็น ๑๐ กอง
๔. แต่ละกองพันปลายเส้นใยพอหลวมประมาณ ๔ - ๕ รอบ
๕. เอาปลายเส้นใยแต่ละกองสอดผ่านผ้าที่พันราวไม้ไผ่ทำหน้าที่แยกเส้นใยไม่ให้พันกันปล้องละ ๑ เส้น จะได้เส้นใยที่สอดผ่านปล้องผ้าทั้งหมด ๑๐ เส้น
๖. มัดปลายเส้นใยที่สอดออกมาแล้วรวมกันทั้ง ๑๐ เส้น
๗. ปักไม้ไผ่ปลายแหลมลงกับพื้นดิน ตอกลงให้แน่น โดยปักเป็นคู่ ๓ คู่ ซึ่งคู่ที่ ๓ จะต้องอยู่ใกล้กับเส้นใยในข้อที่ ๖ ระยะห่างระหว่างคู่ที่ ๑ ถึงคู่ที่ ๓ สามารถขยายหรือกระยะตามความยาวของผืนผ้าที่ต้องการ
๘. การเดินทางเส้นยืนเริ่มจากดึงเส้นใยที่มัดรวมกันแล้วไปผูกกับหลักที่ ๑
๙. ดึงเส้นใยจากหลักที่ ๑ ไปวนหลักที่ ๒ สู่หลักที่ ๓ วนกลับที่ ๓ ไปสู่หลักที่ ๔ วนหลักที่ ๔ ไปหลักที่ ๕ และ ๖
๑๐. พันเส้นใยที่ละเส้นที่มีมือขวาให้เรียงกันเป็นระเบียบ แล้วบิดให้เป็นเลข ๘ สวมหลักที่ ๖ และ ๕
๑๑. ดึงเส้นใยจากหลักที่ ๕ กลับไป วนหลักที่ ๔ ไปสู่หลักที่ ๓ วนหลักที่ ๓ ไปหลักที่ ๒ และวนหลักที่ ๒ ไปหลักที่ ๑ เป็นการเดินทางเส้นยืนได้ ๑ รอบ หรือ ๑ ชุด ซึ่งจะต้องเดิน ๕ รอบ สำหรับผ้าที่จะใช้ทำกระโปรง ถ้าต้องการความกว้างเพิ่มขึ้นให้เพิ่มรอบของการเดินทาง

การเตรียมเส้นฟุ้ง

ผืนผ้าทอทุกชนิดประกอบด้วยเส้นยืนและเส้นฟุ้ง การเตรียมเส้นฟุ้งของมั่งมีความเหมือนในหลักการเดียวกับชนเผ่าอื่นๆ คือใช้เส้นใยพันกับแกนไม้ เพื่อเวลาฟุ้งเส้นใยเข้าไประหว่างเส้นยืนจะทำได้รวดเร็วและไม่ติดขัดขึงเส้นฟุ้งของการทอผ้ามั่งนั้น จะใช้วิธีพันเส้นใยบนแกนไม้ แล้วนำเอาแกนไม้ที่พันแล้วใส่เข้าไปในแผ่นไม้ที่ปะกบกันกลวงในส่วนกลางเพื่อเอาแกนไม้เสียบเข้าไปเวลาฟุ้งเส้นใยเข้าไปในเส้นยืนจะฟุ้งแผ่นไม้ดังกล่าวเข้าไปทำให้เส้นใยไม่พันกัน

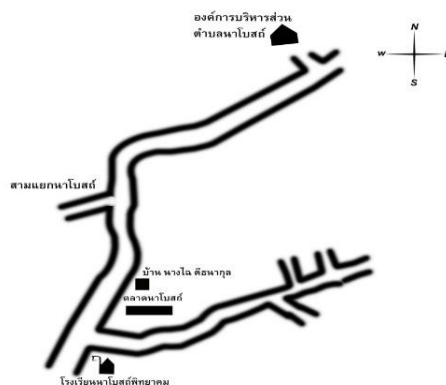
ขั้นตอนการทอผ้า

๑. ผู้ทอจะนั่งเก้าอี้เมื่อนำเส้นยืนลงในก็เรียบร้อย
๒. ใช้เท้าเหยียบสายหรือไม้ที่ผูกติดกับตะกอกเพื่อยกตะกอกขึ้นทำให้ชั้นเส้นยืนแยกออกจากกัน
๓. สอดไม้ทอที่มีเส้นฟุ้งเข้าระหว่างชั้นฝ้ายเส้นยืนที่เปิดออกจากการยกตะกอกขึ้น
๔. ใส่ไม้ไผ่เล็กๆเข้าไประหว่างชั้นเส้นยืน เพื่อจัดเรียงฝ้ายเส้นยืนให้เป็นระเบียบ ตรวจสอบความถูกต้องของตะกอก รวมทั้งการจัดความกว้างของหน้าผ้าตามที่ต้องการ
๕. เริ่มการทอจังหวะที่ ๑
 - ๕.๑ ยกชุดฝ้ายตะกอกขึ้นด้วยการใช้เท้าเหยียบ
 - ๕.๒ ใช้มือช่วยแยกเส้นยืนให้แยกออก
 - ๕.๓ ใส่ไม้ทอที่มีเส้นฟุ้ง
 - ๕.๔ เอาไม้ทอที่มีเส้นฟุ้งมากระทบเส้นฟุ้งเข้าไปชิดกับชั้นเส้นยืน
๖. การทอจังหวะที่ ๒
 - ๖.๑ ยกชุดฝ้ายตะกอกขึ้นด้วยการใช้เท้าเหยียบ
 - ๖.๒ สอดไม้ทอเข้าไปที่ตะกอก ดันเข้ามาหาผู้ทอเพื่อเปิดชั้นเส้นยืนอีกชั้น ซึ่งไม่ใช่ชั้นที่ทอในจังหวะแรก แล้วดันกลับไปค้างไว้ที่หน้าขา เพื่อเปิดชั้นตะกอก
 - ๖.๓ ใส่ฝ้ายเส้นฟุ้งเข้าไป
 - ๖.๔ ใช้ไม้ทอกระทบเส้นฟุ้งเข้าไปชิดกับเส้นแรก
๗. การทอจังหวะที่ ๓ ยกฝ้ายตะกอกขึ้นด้วยการเหยียบ และทำเช่นเดียวกับการทอในจังหวะที่ ๑
๘. การทอจังหวะที่ ๔ เหยียบ เพื่อแยกฝ้ายเข้ามาที่ด้านหลังตะกอก และทำเช่นเดียวกับการทอในจังหวะที่ ๒ ทอสลับกันไปมา ๒ จังหวะเหมือนจังหวะที่ ๓ และ ๔ เรื่อยไปจนหมดชุดฝ้ายเส้นยืน

ลักษณะการถ่ายทอด

ถ่ายทอดให้กับกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านและผู้สนใจในชุมชน

แผนที่เดินดิน

ผลงานของ นางฉ่ำย ดีธนากุล
การทอผ้ามือจากใยกล้วย

ต้นใยกล้วย

อุปกรณ์

ไม้ทอกระแทบเส้นพุ่ง

ด้ายเสริมเวลาทอแล้วด้ายขาด

วิธีทอผ้า

การใส่เส้นด้าย

การจับเส้นด้าย

ผ้าที่ทอสำเร็จแล้ว

นำผ้ามาย้อมสีธรรมชาติ พร้อมออกแบบลวดลายผ้า และนำผ้ามาปักโดยมีลักษณะลวดลายผ้าตามที่ต้องการ